

יחוד ה' – ביטול הרע

במאמר הקודם, התחלנו לבאר את היסודות של גלות ויציאת מצרים. ונחזור על הדברים בקיצור:

תכלית הבריאה – גילוי מלכות שמים

הנה נתבאר כי תכלית הבריאה הוא גילוי כבוד מלכות שמים בעולם, וגילוי זה צריך לבא על ידי ישראל, וכמו שאנו אומרים בתפילת ראש השנה 'ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה'. והאלוקות מתגלית על ידי ישראל דוקא כי הם בנים למקום, כמו שנאמר (דברים יד, א) בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם.

והבאנו מדברי הרמח"ל, שהדרך לגילוי כבודו צריך להיות דוקא בהדרגה. ובפשטות טעם הדבר הוא, משום שתכלית הגילוי היא בשבילנו, ובכדי להגיע להבנה ברורה, מוכרח שהגילוי יהיה בהדרגה. וכמו כשלומדים סוגיא צריך לבנות את הסוגיא שלב אחר שלב, עד שמגיעים לעומק הדברים, ובודאי שאי אפשר מתחילת הלימוד להשיג את עומק הסוגיא, כך בכל השגה שכלית, צריכים להגיע אליה בהדרגה. והרמח"ל בדעת תבונות (אות מ) מבאר דמהאי טעמא ברא ה' את העולם בעשרה מאמרות ובששה ימים:

אבל מפני שרצה הרצון העליון שיוכלו בני אדם להבין קצת מדרכיו ופעולותיו, ואדרבה, רצה שיהיו משתדלים על זה ורודפים אחרי זה מאד, על כן בחר להיות פועל אדרבה בדרך בני האדם, פירוש: בסדר מושג ומוכן. והכלל הוא - שרצה לפעול פעולותיו לפי ערך הנבראים, לא לפי ערכו, על כן נתן לנו מקום להתבונן בו, ולהבין לפחות מעט מזער, אם לא כביר. והראיה לדבר - מעשה בראשית ככתוב בתורתו, שהרי שם מעיד על עצמו שברא את עולמו בחילוק זמנים, והבדל מאמרות, ובסדר מה שרצה בו, ולא הכל בבת אחת, ולא במאמר אחד שהיה יכול להבראות.

כלומר, שאילו היה הקב"ה בורא את העולם במאמר אחד, לא היה אפשר לבני אדם להשיג את הבורא מתוך הבריאה. ולכך ברא את העולם בחילוק מאמרות ובמשך זמן של ששה ימים, כדי שיוכלו בני אדם להשיג את דרכי הבורא ופעולותיו. ועל זה הדרך נראה גם לענין הגילוי של כבוד מלכות שמים, שצריך להיות בהדרגה דוקא, כדי שיהיה הגילוי באופן שבני אדם יכולים להשיגו.

ראשית הגילוי בהסתר

עוד הבאנו מדברי הרמח"ל כי השלב הראשון של גילוי כבוד שמים, צריך להיות דוקא באופן כזה ששמו ית' נסתר לגמרי ואינו ניכר כלל. וכמשל תינוק שתחילת התפתחותו היא במוח האב, ולאחר מכן הוא נסתר במעי אמו. ותקופה זו היתה בגלות מצרים, שבאותו זמן היה נראה ששלטון העולם נתון ביד כח הטבע, והשליטה ניתנה לזה שיודע לשלוט על הטבע על ידי כישוף וכדומה. ופרעה שהיה רשע, בעל כח ושליט, הרשה לעצמו לשחוט שלש מאות תינוקות בכל יום, רק משום שהרופאים אמרו לו שירפא על ידי כך מצרעתו (שמות רבה א, לד). וזהו הסתר פנים שאין כמוהו, שלא היה ניכר שם ה' בבריאה כלל וכלל, וכל שכן שלא ניכרה שום השגחה פרטית, אלא כולו טבע. ובמקום שאין רוחניות ואין קדושה ואין השראת השכינה, יש כח הטומאה וחטא של עריות, משום שעריות הוא החומריות הגמור - היפך הרוחניות והאלקות.

וכדי שההסתר פנים יהיה מגדל בפנימיותו את גילוי כבודו, צריך שגם בני ישראל יהיו במצב של הסתר. וזה נעשה על ידי מה שכלל ישראל היו עבדים לפרעה, והוא שלט עליהם באופן שכל החיות והיניקה וההשפעה שלהם לא באה אלא דרך פרעה. וזו הדרגה היותר גדולה של ביטול מציאות כלל ישראל. וזה ענינה של גלות מצרים, כמו שמבאר הרמח"ל, שהיה זה הסתר הפנים הגדול ביותר שהיה מימות עולם.

ועדיין מוטל עלינו לבאר, מה הטעם באמת שלצורך גילוי כבוד שמים, מוכרח שיתהווה הגילוי בתחילה מתוך הסתר.

עבודת הפסח – ביטול הרע ואמונה

עוד הערנו במאמר הקודם, שלכאורה ישנם בחג הפסח שתי עבודות, שעל פניהן נראות כאינן קשורות זו בזו. דמצד אחד ישנה העבודה של ביעור החמץ ואכילת המצה, שענינה הוא לבער את הרע מתוכנו, ולחזק את צד הטוב שיש בנו, וכמו שביאר הרמח"ל בדרך ה'. ועבודה זו נעשית מכח מצוות בדיקת חמץ וביעור חמץ, באמירת הנוסח 'כל חמירא' ושריפת החמץ. ולאחר מכן מחזקים את צד הטוב על ידי מצות אכילת מצה בליל הסדר ובכל שבעת ימי החג. ומאידיך ישנה העבודה של אמונה, שאנו

1. הובאו דבריו במאמר הקודם.

מחזקים אצלנו כל יסודות האמונה, על ידי מצות סיפור יציאת מצרים, שמספרים אודות המכות והנסים וקריעת ים סוף, וכמבואר בדברי הרמב"ן הידועים בסוף פרשת בא (שמות יג, טז). וכן הבאנו את דברי רבינו ירוחם, שתכלית האמונה היא להביא לידי הכרת הטוב, שעל ידי שאדם מוציא את האמונה שלו אל הפועל, הוא מקבל על עצמו להיות עבד ה'.

וצריכים אנו לבאר אם כן, מה הוא הענין של חג הפסח, האם ענינו ביטול הרע או חיזוק כח האמונה. ואין נראה שיהיו אלו שתי עבודות נפרדות היוצאות מחג הפסח, ועל כרחנו ששני הענינים הללו קשורים זה בזה.

גילוי ה' – ביחודו ולא בשאר מידותיו

ונציב כאן יסודו הגדול של הרמח"ל בדעת תבונות (אות לד), שמבאר שיעיקר עבודתנו היא לגלות שמו יתברך בעולם. ואולם הגילוי יהיה בבחינת יחודו בלבד ולא בשאר מדותיו יתברך:

עתה כשנשיב אל לבנו כל סדרי מעשיו ית', כל המעשה הגדול אשר עשה מני שים אדם עלי ארץ, וכל אשר הבטיח לנו לעשות על ידי נביאיו הקדושים, הנה מה שמתברר לנו מכל זה בירור גמור - הוא עוצם יחודו יתברך. ותראי שכל שאר מעלות שלימותו הבלתי בעלת תכלית אינם מתבררים אצלנו כלל, שאין בנו כח להשיג אותם. דרך משל: ידענו שהוא חכם, אבל לא השגנו סוף חכמתו; ידענו שהוא יודע, ולא השגנו ידיעתו. ועל כן אמרו ז"ל (תפלת אליהו, תיקוני זוהר, הקדמה שניה): "אנת הוא חכים, ולא בחכמה ידיעא, אנת הוא מבין, ולא בכינה ידיעא" וכו'.

אבל יחודו, אדרבא, זה מתגלה ומתברר לנו בירור גמור. ונמשך לנו מזה שלא די שהוא מתברר לנו, אלא שחייבים אנחנו להשיב אל לבנו הידיעה הזאת, לתקוע אותה בלבבנו בשוב גמור בלי שום פקפוק כלל. והוא מה שמצוינו משה רבנו ע"ה מפי הגבורה (דברים ד, לט): "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

כלומר, הרמח"ל מבאר שאי אפשר לאדם להשיג ולגלות בבירור שום מעלה ממעלותיו יתב', כיון שאין להם תכלית. למשל, אנו יכולים להשיג שהוא חכם, אך אין לנו השגה בתכלית חכמתו, שאין לה קץ וסוף. אמנם מעלת היחוד, היא המעלה היחידה שאפשר להשיג, כיון שמעלה זו ניכרת על דרך השלילה - שאין עוד מלבדו.

ובהמשך דבריו מוסיף הרמח"ל (אות לח) להכריח שעבודתנו היא לגלות יחודו ית', שאם לא כן לא היתה נצרכת בריאת הרע:

הנה מה שאנו צריכים להבין הרבה, הוא ענין החסרונות האלה הנמצאים בבריאה, ענין הרעות הנמצאות בה, שהם ענינים שלא כחק שלימותו ית', וכמו שביארנו, אשר על כן נכשלו במ הפושעים, איש לפי דרכו הרעה, וכמו שביארנו לך למעלה, כי ודאי לפי שלימותו ית' לא היה לו לעשות אלא טובות לבד. אמנם עתה אבינך הכל על בוריו בס"ד. הנה כשאנו אומרים שהקב"ה הוא יחיד, הלא אנו מבינים שאין זולתו, שאין הפך לו, שאין לו מונע, ולאפוקי מכל אותם הסברות שזכרנו. נמצא, שלא די לקיים בו ית' הטוב, אלא שצריך לשלול ממנו ההפך. אך כל שאר המעלות שנוכל לחשוב בו - אין שייך בהם ההפך כלל. פירוש, דרך משל: בגדר החכמה אין שייך הסכלות, כי הלא חכמה יגדור אותה מה שהדעת מלא מציורי הדברים על יושרם. בדרך החסידות אין שייך הרע, כי גדרו הוא - לעשות טוב עם הכל. אך בגדר היחוד שייך ההפך, כי גדרו הוא - יחוד שאין אחר עמו. הרי, שגדר שאר המעלות הוא קיום הטוב מצד עצמו, וגדר היחוד הוא שלילת הרע.

עתה הנך רואה, שאם היה רוצה הקדוש ברוך הוא לגלות כל שאר מעלות שלימותו, כיון שהם כולם רק מעלות של טוב - אין בגדרם אלא קיום הטוב, ולא היה שייך בגילויים עשיית הרע. אך ברצותו לגלות היחוד, שבגדרו יש שלילת הרע, הנה שייך לעשות הרע, ולשלול אותו מן המציאות המוכרח והשליטה, כדי שיהיו כל חלקי הגדר מתגלים היטב.

מדברי הרמח"ל מבואר, שכל הרע שבעולם לא נברא אלא לצורך גילוי היחוד. כי מתוך שלילת הרע מן המציאות, מתגלית המציאות האמיתית המוכרחת, וחלה ההשגה שהשליטה היא של ה' יתברך לבדו, וזו השגת היחוד שהיא תכלית בריאת העולם.

כלל העבודות - גילוי היחוד

ואם נשים לבנו, נראה שבכל עבודה ועבודה שאנו עושים, טמונה בעומקה ענין עבודה זו שהיא גילוי היחוד. וכגון כשאדם מתפלל לפרנסה, הרי הוא מבטל את כל הכוחות האחרים שבעולם, כי במה שפונה אל הקב"ה, מגלה בזה שאין שום כח בעולם שיכול להביא לו הפרנסה חוץ ממנו ית'. וכן בכל תפילה שהיא, כגון לרפואה וכדומה. וכן הוא בשאר עבודות, כגון שיש לאדם תאוה, המחשבה שיכול למלאות תאוותו נובעת

מהתפיסה שהאדם הוא מציאות בפני עצמה, חוץ מרצונו ית', והשליטה נתונה בידי, ויכול להשיג תאוותיו ורצונותיו. הרי שזה גופא כפירה ביחוד ה', שכן יחוד ה' מכריח שאין לכל ההנאות שום תכלית מצד עצמם, וכל ההנאות נוצרו אך ורק בכדי שהאדם יכול לעבוד את ה'. וכאשר מתגבר האדם על תאוותו, הוא מברר את אמיתת יסוד זה של אין עוד מלבדו, ומגלה יחודו ית' בעולם. נמצא שזה היסוד של כל עבודת ה', לשבור את הכחות הרעים ואת הטומאה, ולהביא את יחוד ה' לידי גילוי.

מציאות הרע – לצורך גילוי היחוד

וכיון דאתינן להכי, מבאר הרמח"ל שזה גופא התכלית של בריאת הרע בעולם, כי כל מציאות הרע בעולם היא רק בכדי שנוכל לשוברו ולהוכיח את יחוד ה'. אמנם שבירת הרע אינה עולה בנקל, כי לא די רק להתגבר עליו, אלא שצריכים להבין ולהכיר שהרע אינו מציאות כלל, ותכלית הכל להגיע אל "אין עוד מלבדו".

ובזה נוכל להבין, למה בכדי להגיע לגילוי יחוד ה', צריך שמתחילה יהיה הגילוי בדרך של הסתר פנים, וכמו שביאר הרמח"ל. והיינו משום שהגילוי של היחוד צריך לבוא דוקא מתוך הפכו, מתוך הדמיון שיהיה נראה כאילו יש לרע מציאות אמיתית. ולכך צריך שבתחילה יצא הרע בכל כחו, עד שיראה כאילו הטומאה שולטת בעולם, ומתוך כך יתגלה יחוד ה', ואז יראה לעין כל שכל הרע אינו אלא הוכחה על גילוי כבודו ית', וזה עומק הטעם שצריך שהגילוי יתחיל מתוך הסתר פנים.

והנה כוונת מצרים היתה להלחם בה'. אמנם אליבא דאמת לא רק שלא יכלו לו, אלא שהם עצמם עזרו והועילו בזה לגלות כבודו ית'. ודוגמא לדבר אפשר להביא מתוך דברי האבן עזרא, שכתב (שמות ב, א) שמשה רבינו למד בבית פרעה את הנהגת המלכות¹. הרי שלא רק שפרעה לא הרג את מושיעם של ישראל, כאשר עלה על לבו, אלא אף גידל אותו בביתו והכשירו להנהיג את כלל ישראל. נמצא שהמצרים היו ככלי ביד ה' להביא לגילוי יחודו ית', אף על פי שכוונתם היתה להיפך. וביאר כל זה הוא על פי הנ"ל, שגילוי כבודו יתברך מוכרח להיות על ידי הסתר הפנים בתחילה.

ז. וז"ל, ומחשבות השם עמקו, ומי יוכל לעמוד בסודו, ולו לבד נתכנו עלילות. אולי סבב השם זה שיגדל משה בבית המלכות להיות נפשו על מדרגה העליונה בדרך הלימוד והרגילות, ולא תהיה שפלה ורגילה להיות בבית עבדים, ע"כ.

ביטול הרע ואמונה – ענין אחד

ועתה נשוב לתחילת דברינו, שחג הפסח יש בו שני עניינים: א. חמץ ומצה, שענינם ביטול הרע. ב. חיזוק האמונה, המביאה לידי הכרת הטוב. ולפי דברינו יתבאר כי אין אלו שני עניינים שונים, אלא אדרבה שתי העבודות הללו קשורות זו בזו. כי הנה יסוד האמונה הוא ש'אין עוד מלבדו', דהיינו הכרה ביחוד ה'. והדרך לבוא לידי הכרה זו היא על ידי שמבטל כל כוחות הרע, וביטול זה בא מתוך ההבנה שכל כחות אלו לא נוצרו אלא כדי להשתמש בהם לעבודת ה', דהיינו להכיר ביחודו יתברך.

תכלית עבודת הפסח

ועלינו לעמוד על העיקר הזה, שיסוד ההגדה וליל הסדר הוא להתבונן בסוגיא זו של עבודת חג הפסח, ולא רק בפרפראות כגון גימטריאות ורמזים בדברי ההגדה. ובסופו של דבר צריך לצאת מהיום טוב כאדם יותר טוב ומעולה, המבין את תכלית הבריאה, היא ההגעה ל'אין עוד מלבדו' מכח האמונה שבאה על ידי ביטול הרע. וכשיתברר לו דבר זה, שאין שום כח לשום דבר שבעולם חוץ מה' יתברך, יעמיד את כל חייו על המהלך הנכון.

ודבר זה צריך האדם להוציא מתוך מצות סיפור יציאת מצרים ואמירת ההגדה של פסח. וזה ענין מה שאמרו חז"ל (פסחים קטז, א) 'מתחיל בגנאי ומסיים בשבח', רצונו לומר, שצריכים להתבונן איך היו החיים בהסתר פנים, ואיך נתבטל ההסתר פנים בזמן הגאולה.

ואלו הם דברי המשגיח ר' ירוחם, שמוכרח שיבוא מתוך האמונה לידי הכרת הטוב, וכמו שהוכיח שאם עבודת הפסח היתה רק לברר ולחזק את האמונה, ולא לבוא מתוך האמונה לידי מעשה, לא היה מחוייב 'לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', שהרי יכול להתחזק באמונה גם כששומע את הנסים שנעשו לאבותינו, ולמה צריך דוקא לראות כאילו הוא עצמו יצא ממצרים. ועל כרחק שלא די באמונה גרידא, אלא צריך להרגיש את האמונה עד שפועל בנפשו שינוי, והיינו כי על ידי ההרגשה של הכרת הטוב הנובעת מתוך אמונה חושית וחיה, יקשור עצמו אל הקב"ה, ויחדש בעצמו הבנה עמוקה בתכלית הבריאה בכלל ותכלית חייו בפרט. זוהי עבודת חג הפסח, ורק אם נעשה את ההכנה הראויה, נזכה להגיע להשגות הללו בחג הפסח.

